

Romana Nývltová, Pavel Marinič

prosperita
firmy

Finanční řízení podniku

Moderní metody a trendy

- aktuální přístupy, metody a instrumenty podnikového finančního řízení
- současné podnikatelské prostředí a jeho důsledky pro finanční řízení a rozhodování
- krátkodobé a dlouhodobé finanční řízení a rozhodování s ohledem na podnikovou strategii
- ilustrační příklady a kontrolní otázky včetně řešení

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umísťování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Romana Nývltová, Pavel Marinič

Finanční řízení podniku

Moderní metody a trendy

- aktuální přístupy, metody a instrumenty podnikového finančního řízení
- současné podnikatelské prostředí a jeho důsledky pro finanční řízení a rozhodování
- krátkodobé a dlouhodobé finanční řízení a rozhodování s ohledem na podnikovou strategii
- ilustrační příklady a kontrolní otázky včetně řešení

Doc. Ing. Romana Nývltová, Ph.D.

Ing. Pavel Marinič, Ph.D., MBA

Finanční řízení podniku

Moderní metody a trendy

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 3916. publikaci

Autorský kolektiv:

Doc. Ing. Romana Nývltová, Ph.D. – autorka kapitol 2, 4, 5, spoluautorka kapitoly 8

Ing. Pavel Marinič, Ph.D., MBA – autor kapitol 1, 3, 6, 7, spoluautor kapitoly 8

Odborná recenze:

Doc. Ing. Mária Režňáková, CSc.

Doc. Ing. Anna Polednáková, Dr.

Ing. Jiří Klečka, Ph.D.

Odpovědný redaktor Mgr. Petr Mušálek

Technická redakce a sazba Eva Hradiláková

Počet stran 208

První vydání, Praha 2010

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© Grada Publishing, a.s., 2010

Cover Design © Eva Hradiláková

Tato kniha vznikla za podpory Grantové agentury GAČR č. 402/08/P531

a Interní grantové agentury Škoda Auto, a. s., Vysoké školy IGA ŠAVŠ č. FŘ/07/01

ISBN 978-80-247-3158-2 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-6701-7 (elektronická verze ve formátu PDF) © Grada Publishing, a.s. 2011

Upozornění: Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být reprodukována a používána v elektronické podobě, kopírována a nahrávána bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Obsah

O autorech	8
Předmluva	9
1 Úvod do finančního řízení	11
2 Prostředí, ve kterém podnik působí a jeho dopad na finanční řízení	15
2.1 Vybrané aspekty finančního řízení různých právních forem podnikání	15
2.1.1 Fyzické osoby podnikající na základě živnostenského oprávnění	16
2.1.2 Sdružení bez právní subjektivity dle občanského zákoníku	20
2.1.3 Obchodní společnosti	21
2.1.4 Podnikatelská seskupení dle obchodního zákoníku	24
2.2 Finanční trh	26
2.2.1 Přímé, polopřímé a nepřímé financování	27
2.2.1.1 Banky a družstevní záložny	29
2.2.1.2 Investiční společnosti, investiční a podílové fondy	30
2.2.1.3 Obchodníci s cennými papíry	31
2.2.1.4 Pojišťovny a penzijní fondy	33
2.2.1.5 Leasingové společnosti	34
2.2.2 Finanční instrumenty a segmenty finančního trhu	34
Shrnutí	37
Kontrolní otázky	37
Řešení	38
3 Řízení některých rizik ve finančním managementu	43
3.1 Faktor času a změna hodnoty peněz	43
3.1.1 Úroková míra	43
3.1.2 Budoucí a současná hodnota peněz	46
3.2 Riziko a hodnota peněz	47
3.2.1 Měření rizika individuálních investic	48
3.2.2 Měření rizika portfolia a jeho diverzifikace	52
3.2.2.1 Efektivní hranice portfolia	58
3.2.2.2 Model CAPM	59
Shrnutí	62
Kontrolní otázky	62
Řešení	63

4 Dlouhodobé finanční řízení	67
4.1 Kapitálové plánování	67
4.1.1 Dlouhodobý majetek podniku	68
4.1.2 Investiční rozhodování	69
4.1.2.1 Predikce výdajů a příjmů z investice	71
4.1.2.2 Metody investičního rozhodování	75
4.2 Zdroje financování investic	81
4.2.1 Interní zdroje financování dlouhodobého majetku podniku	83
4.2.1.1 Nerozdělený zisk	84
4.2.1.2 Rezervy	86
4.2.1.3 Odpisy	87
4.2.2 Financování podnikových investic externími zdroji	89
4.2.2.1 Dlouhodobé úvěry	89
4.2.2.2 Leasing	90
4.2.2.3 Získávání kapitálu emisí cenných papírů	92
4.2.2.4 Rizikový kapitál a business angels	97
4.2.2.5 Státní a nadnárodní podpora podnikání	98
4.3 Dlouhodobé finanční plánování	99
Shrnutí	108
Kontrolní otázky	109
Řešení	110
5 Náklady kapitálu a optimální kapitálová struktura podniku	115
5.1 Náklady kapitálu	116
5.1.1 Náklady dluhu	117
5.1.2 Náklady vlastního kapitálu	118
5.1.3 Vážený průměr nákladů kapitálu	120
5.2 Optimalizace kapitálové struktury	122
5.2.1 Finanční páka	122
5.2.2 Bod indiference kapitálové struktury	123
5.2.3 Náklady finanční tísně	124
5.2.4 Stanovení optimální kapitálové struktury	125
Shrnutí	129
Kontrolní otázky	129
Řešení	130
6 Krátkodobý finanční management	135
6.1 Řízení likvidity a pracovního kapitálu	136
6.2 Řízení krátkodobých aktiv a pasiv a jejich složek	145
6.2.1 Řízení zásob	145
6.2.2 Řízení pohledávek a závazků	147
6.2.3 Řízení krátkodobého finančního majetku	149

6.3 Krátkodobé zdroje financování	150
6.4 Sestavení krátkodobého finančního plánu	152
Shrnutí	154
Kontrolní otázky	155
Řešení	156
7 Měření podnikové výkonnosti a oceňování podniku	161
7.1 Finanční analýza	161
7.1.1 Analýza fondů finančních prostředků	163
7.1.2 Analýza poměrových ukazatelů	164
7.1.2.1 Rentabilita podniku	164
7.1.2.2 Měření aktivity	167
7.1.2.3 Analýza platební schopnosti a likvidity podniku	168
7.1.2.4 Analýza finanční stability a zadluženosti	168
7.1.2.5 Ukazatele kapitálového trhu	169
7.1.3 Techniky finanční analýzy	171
7.2 Hodnotově orientovaný management	175
7.3 Oceňování podniku	183
7.3.1 Výnosové metody oceňování podniku	183
7.3.1.1 Metoda diskontovaných peněžních toků	183
7.3.1.2 Metoda kapitalizovaných čistých výnosů	184
7.3.2 Tržní metody	185
7.3.3 Majetkové ocenění	186
Shrnutí	188
Kontrolní otázky	188
Řešení	189
8 Vztah odvětvových faktorů a finančního managementu s akcentem na podniky v automobilovém průmyslu	193
8.1 Dopad odvětvových faktorů na finanční management	193
8.2 Podniky v automobilovém průmyslu v České republice	196
Případová studie (cit. z Korbela a Šperkové, 2008)	199
Shrnutí/Summary	200
Použité zdroje	200
Rejstřík	204

O autorech

Doc. Ing. Romana Nývltová, Ph.D.

Je vedoucí Institutu účetnictví a finančního řízení podniku Škoda Auto, a. s., Vysoké školy. Působí rovněž v Ústavu financí Fakulty podnikatelské Vysokého učení technického v Brně. Profesně se věnuje podnikovým financím, zejména problematice zdrojů financování a vztahu podniků ke kapitálovému trhu, a to jak výzkumem, tak i spoluprací s praxí. Její doplňkovou specializací jsou daňové aspekty finančního řízení podniků v České republice.

Autorka kapitol 2, 4, 5, spoluautorka kapitoly 8.

Ing. Pavel Marinič, Ph.D., MBA

Věnuje se přednáškové a konzultační činnosti jako odborný asistent Institutu účetnictví a finančního řízení podniku Škoda Auto, a. s., Vysoké školy. Odborně je orientován na měření firemní výkonnosti, finanční analýzu, finance podniku a controlling. V těchto oblastech spolupracuje i s podnikovou praxí.

Autor kapitol 1, 3, 6, 7, spoluautor kapitoly 8.

Předmluva

Vážený čtenáři,

publikace, kterou právě listujete, si klade za cíl seznámit vás se základními principy, metodami a nástroji moderního podnikového finančního řízení. Jednotlivé kapitoly v mnoha ohledech vycházejí z anglosaského pojetí finančního managementu, které je i nadále ve finanční teorii v českých podmínkách dominantní. Jsme si však vědomi toho, že praktická využitelnost těchto teoretických východisek je ve finančním řízení podniků v České republice poněkud komplikovaná. Anglosaský finanční management vychází z existence fungujícího kapitálového trhu, na němž již mnohá desetiletí probíhají dostatečně časté a objemné transakce, na jejichž základě lze usuzovat na správnost a férovost výsledných informací (zejména akciového kurzu). Díky tomu je možné pracovat s tržním oceněním podnikových akcií a průběžně vyhodnocovat podnikovou výkonnost. Tato situace v České republice dosud zcela nenastala, proto je řada běžně využívaných metod na většinu českých podniků prakticky neaplikovatelná. Jako problematická se jeví zejména otázka stanovení nákladů vlastního kapitálu a podnikového ocenění na bázi tržní hodnoty. Tento problém ještě umocňují slabé stránky českého účetního výkaznictví, které je mimo jiné silně daňově orientované (snaha o optické snižování výsledku hospodaření) a v mnoha ohledech znemožňuje adjustaci hodnot aktiv a pasiv směrem k jejich reálné hodnotě.

Naší snahou bylo – s vědomím existence uvedených překážek – co nejlépe a nej přesněji přizpůsobit jednotlivé prezentované oblasti finančního řízení podmínkám, ve kterých působí české podniky. V některých částech jsme s ohledem na skutečnost, že publikace je úvodem do podnikového finančního řízení a že její rozsah je omezený, byli nuceni přistoupit k jistým zjednodušením, která bychom rádi blíže rozpracovali v případném druhém dílu této knihy. Jedná se například o postup úpravy informací z českého účetnictví pro účely provedení finanční analýzy tak, aby běžně používané ukazatele správně reflektovaly finanční zdraví posuzovaného podniku.

Naše pozornost je ve všech kapitolách zaměřena primárně na nefinanční (zejména průmyslové) podniky, a to s ohledem na skutečnost, že publikace je dílčím výstupem projektu Interní grantové agentury Škoda Auto, a. s., Vysoké školy FŘ/07/01 s názvem „Specifika a postupy Value Based Managementu v podnicích automobilového průmyslu“ a projektu Grantové agentury České republiky GAČR č. 402/08/P531 (Vybrané úvahy o zdrojích financování z kapitálových trhů v podmínkách českých nadnárodních podniků).

Věříme, že vám následující stránky budou prospěšné, ať již jste studentem bakalářského studia ekonomické vysoké školy připravujícím se na zkoušku z předmětů podnikových financí nebo podnikovým manažerem či potenciálním investorem.

Za připomínky, nápady a komentáře budeme velice vděční. Pro tento účel prosím využijte e-mailovou adresu nyvltova@is.savs.cz nebo marinic@is.savs.cz.

Děkujeme a přejeme mnoho úspěchů v teorii i praxi podnikových financí.

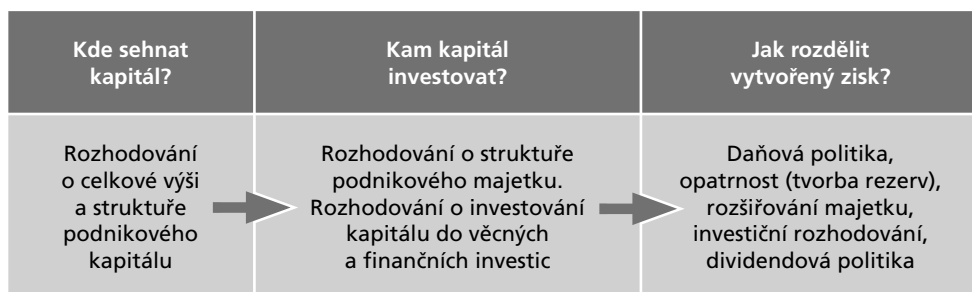
Romana Nývltová a Pavel Marinič

1 Úvod do finančního řízení

Na podnik a podnikání se můžeme dívat z pohledu různých aspektů a metodikou i nástroji různých vědních disciplín. Z hlediska ekonomie musíme v souvislosti s podnikáním rozlišovat především jeho dvě stránky, a to stránku věcnou i peněžní. **Věcná stránka** podnikání představuje zhmotnění vize a základního cíle podnikatele do konkrétního projektu, který je rozvíjen pomocí hmotných statků (především stroje a zařízení, infrastruktura a pracovní předměty) prostřednictvím pracovní činnosti, jejímž prvotním zdrojem je pracovní síla reprezentovaná člověkem, s cílem vytvářet konkrétní produkty, resp. nabízet služby prostřednictvím jejich prodeje na trhu. **Peněžní stránka** podnikání představuje tok a proměnu peněz od počáteční investice přes financování provozu a realizaci (prodej) výstupů z procesu transformace znovu na peníze.

Moderní teorie chápou podnik jako **hodnotový řetězec** (*value chain*), v jehož rámci opětovná proměna peněz ve formě vstupního kapitálu je spojená s jeho zhodnocením v procesu tvorby výsledné hodnoty podniku. Výsledná hodnota je oproti hodnotě vstupující do procesu transformace zvýšená o dodatečnou hodnotu (přidanou hodnotu), která představuje odměnu investora za riziko a náklady spojené s investováním.

Finanční řízení (management) ve své podstatě spočívá ve výběru optimální varianty získávání externích (a následně i interních) zdrojů financování a jejich užití z hlediska základních finančních cílů podnikání a s přihlédnutím k různým omezujícím podmínkám (viz obrázek 1.1).

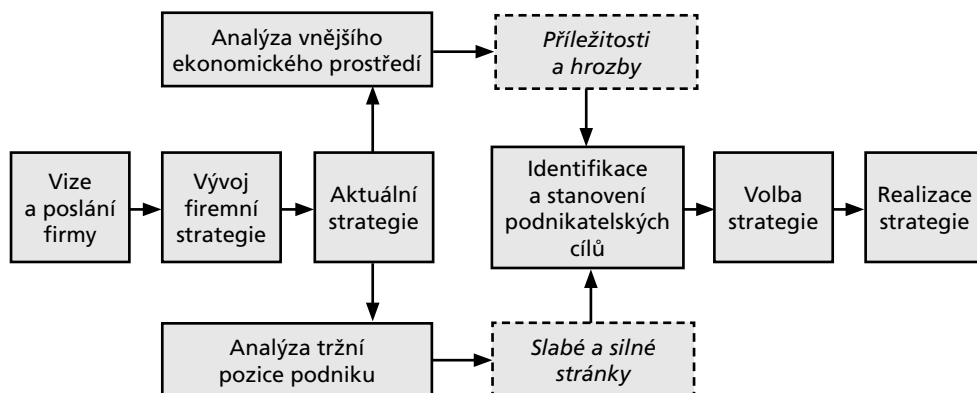

Obr. 1.1 Klíčové otázky a oblasti finančního řízení

Nezbytnou součástí finančního managementu je rovněž měření a hodnocení finanční výkonnosti prostřednictvím finanční analýzy a oceňování (neboť „co nelze měřit, nelze ani řídit“), a součástí je rovněž finanční plánování.

Základní funkce finančního managementu je nutné specifikovat s ohledem na časový horizont aplikace jeho nástrojů v řízení a s ohledem na životní cyklus podniku, neboť jednotlivé fáze mají z pohledu finančního řízení odlišné konsekvence (např. peněžní tok v období vzniku a růstu podniku bude mít jinou výši i strukturu než v období stabilizace).

Rozvoj podnikatelského záměru (*business development*) předpokládá definování a stanovení finanční politiky – **finanční strategie** podniku, vycházející z vize vlastníků a realizované prostřednictvím strategických cílů podniku, jak je to patrné z obrázku 1.2.

Obr. 1.2 Struktura procesu strategického řízení

Zdroj: Marinič (2008b)

Finanční strategie představuje páteř **finančního managementu**, který – jak vyplývá z výše uvedeného textu – zahrnuje veškeré činnosti spojené s efektivním financováním podnikatelských aktivit směřujících k naplnění podnikové strategie a základních cílů podniku. V závislosti na časovém horizontu potom můžeme rozlišovat **strategický finanční management**, který je uskutečňován v časovém horizontu pět a více let, **taktický finanční management** zpravidla v horizontu jeden rok až pět let a **krátkodobý finanční management**, který je chápán jako součást krátkodobého operativního řízení podniku zpravidla v časovém horizontu do jednoho roku.

Základní úkoly finančního managementu přitom vycházejí ze základního cíle podniku, jehož vymezení prošlo hlubokým vývojem. V počátcích moderního podnikání byl v důsledku monistického pojetí chápán základní cíl podniku v maximalizaci zisku, jako syntetického ukazatele efektivnosti veškeré jeho činnosti. Vzhledem ke složitosti podnikové reality však bylo monistické pojetí nahrazeno pojetím pluralistickým a zisk jako vrcholový ukazatel byl nahrazen soustavou veličin, která lépe vyjadřovala výslednou efektivitu veškeré podnikové činnosti z hlediska různých aspektů. Pluralistické pojetí bylo nahrazeno relativistickým pojetím a absolutní ukazatele efektivnosti byly nahrazeny

ukazateli poměrovými, jakými jsou například rentabilita celkového kapitálu, případně rentabilita vlastního kapitálu. Hitem posledních desetiletí minulého století především v důsledku rozvoje kapitálových trhů se stal tzv. hodnotový přístup, jehož základním vyjádřením je **maximalizace tržní hodnoty podniku**¹ pro jeho vlastníky (*shareholders*) – tedy *shareholder value*. Tento přístup je v poslední době precizován v podobě teorie účasti, jejímž klíčovým výrazem se stává tzv. *stakeholder value*, která bere v potaz zájmy nejenom vlastníků, ale i ostatních participujících subjektů (např. zaměstnanců a zákazníků).

Současná literatura věnovaná finančnímu řízení se zpravidla shoduje na tom, že finanční manažer musí v praktické rovině finančního řízení respektovat konkrétní principy, které by bylo možno shrnout do následujících bodů:

- princip respektování faktoru času;
- princip peněžních toků;
- princip čisté současné hodnoty;
- princip zohledňování rizika;
- princip optimalizace kapitálové struktury;
- princip zohledňování vlivu kapitálového trhu;
- princip plánování a analýzy finančních údajů z podnikového informačního systému (podrobněji viz např. Režňáková, 2005a).

Tato publikace je rozvržena do osmi kapitol, ve kterých jsou rozvedeny cíle, předpoklady, nástroje a metody finančního managementu s ohledem na jednotlivé principy tak, jak byly zmíněny v předchozím textu. Následující kapitola se zabývá legislativní úpravou mikroekonomického prostředí v České republice, především formální stránkou podnikání s ohledem na účetní a daňovou problematiku, jakož i základní charakteristikou finančního trhu jako nezbytného předpokladu podnikání. Třetí kapitola je zaměřena na definici, měření a hodnocení rizika spojeného s investováním, i na aplikaci principu faktoru času ve finanční strategii a ve finančním řízení. Strategickému finančnímu řízení a investičnímu rozhodování jsou věnovány kapitoly čtvrtá a pátá, kde se čtenář dozvídá o základních aspektech dlouhodobé finanční politiky, kapitálovém plánování a dlouhodobém financování. Nezbytnou součástí finanční strategie je přitom řízení nákladů kapitálu a optimalizace kapitálové struktury jako nezbytného předpokladu výsledné efektivnosti podnikové činnosti. Kapitola šestá je zaměřena na krátkodobý, operativní finanční management, který je základním nástrojem finančního řízení v časovém horizontu do jednoho roku. Hodnocení dosahovaných parametrů, naplnění základních finančních cílů a zpětnou

1 K praktickým možnostem stanovení tržní hodnoty podniku v českých podmínkách se blíže vyjadřuje například Krabec (2009, kapitola 10.5).

vazbu poskytuje v rámci finančního managementu měření podnikové výkonnosti, které je předmětem sedmé kapitoly. Základním výstupem hodnotového managementu je měření výsledné hodnoty a ocenění podniku, což je vysvětleno v téže kapitole. Poslední kapitolu charakterizuje odvětvová specifika finančního řízení podniků s akcentem na automobilový průmysl, a to s ohledem na jeho dominantní roli v rámci české ekonomiky.

Klíčová slova

Věcná a peněžní stránka podnikání, hodnotový řetězec (*value chain*), přidaná hodnota, finanční management, finanční strategie, cíl podnikání, principy finančního managementu.

2 Prostředí, ve kterém podnik působí a jeho dopad na finanční řízení

Finanční řízení a rozhodování podniku není uskutečňováno izolovaně od okolního prostředí, ať již na ně pohlížíme z hlediska geografického, politického, právního, sociálního, ekonomického, ekologického, technologického či kulturně-historického. Je ovlivňováno existencí odlišných zájmů různých subjektů, které jsou na chování a výsledcích podniků různým způsobem zainteresovány. Tyto subjekty označujeme jako stakeholdery, a kromě vlastníků (nejvýznamnější stakeholdeři) se jedná o zaměstnance, manažery, věřitele, zákazníky, dodavatele, potenciální vlastníky (investory), stát, nadnárodní uskupení atp. Vztah mezi podnikem a každým jednotlivým stakeholderem je determinován obrovským množstvím vlivů a faktorů, které lze v současné době volného pohybu zboží, služeb a kapitálu označit jako globální, a tedy těžko zcela popsatelné, postižitelné a odhadnutelné.

Z hlediska zaměření této publikace je důležité vymezit jednak důsledky legislativní úpravy podnikání v České republice, která se bezprostředně dotýká finančního řízení vybraných typů podniků, a dále tu část ekonomického systému, jejímž prostřednictvím dochází k pohybu peněz a kapitálu (finanční trh).

2.1 Vybrané aspekty finančního řízení různých právních forem podnikání

Podnikáním se dle zákona č. 513/1991 Sb. (obchodní zákoník) rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Podnikatelem je:

- a) Osoba zapsaná v obchodním rejstříku (veřejný seznam vedený rejstříkovým soudem, do něhož se zapisují údaje o vybraných podnikatelích – viz dále).
- b) Osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění (živnostenský list nebo koncesní listina).

- c) Osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění podle zvláštních předpisů (jedná se o oblasti, které jsou vyloučeny z působnosti živnostenského zákona, ale zvláštní předpis upravuje jejich podmínky, přičemž zpravidla vyžaduje speciální oprávnění; patří sem tzv. svobodná povolání, činnost bank, pořádání loterií a jiných podobných her atp.).
- d) Osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je zapsána do evidence podle zvláštního předpisu (jedná se o zemědělskou výrobu, kterou provozuje fyzická nebo právnická osoba jako soustavou a samostatnou činnost vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených zákonem o zemědělství, přičemž tato osoba je povinna se zaevidovat u příslušného obecního úřadu).

Podnikatelem naopak není osoba, která může svoji činnost, byť podnikatelského či ekonomického charakteru, vykonávat bez zvláštního oprávnění (např. majitel nájemního domu).

Právní forma podnikání určuje typ podnikatelského subjektu, který se věnuje podnikání. Z tohoto hlediska je v České republice možno podnikat třemi způsoby – jako fyzická osoba, dále jako osoba právnická či jako sdružení těchto osob. Každá právní forma podnikání má svá specifika, která se projevují způsobem řízení, odpovědností vlastníků za riziko, formou zdanění a dalšími aspekty. Volba právní formy v podstatě záleží na volné úvaze začínajícího podnikatele, avšak pro určité činnosti jsou určité právní formy vhodnější či přímo stanovené zákonem (např. v případě bank).

2.1.1 Fyzické osoby podnikající na základě živnostenského oprávnění

Fyzická osoba může na základě živnostenského oprávnění, které prokazuje výpisem ze živnostenského rejstříku, provozovat živnost ohlašovací (řemeslnou, vázanou či volnou) nebo koncesovanou. K provozování živnosti je nutno splnit všeobecné podmínky (dosažení věku 18 let, způsobilost k právním úkonům a bezúhonnost), a v případě některých druhů živností i podmínky zvláštní (odborná nebo jiná způsobilost). Činnost lze rovněž provozovat prostřednictvím odpovědného zástupce, který výše zmíněné podmínky splňuje, odpovídá za řádný provoz živnosti i za dodržování živnostenskoprávních předpisů a je k podnikateli ve smluvním vztahu. Ručení fyzických osob za závazky vzniklé z podnikání je neomezené (vztahuje se na veškerý majetek dané osoby). Fyzická osoba podniká pod svým jménem a příjmením, u kterého může případně užívat odlišující dodatek či další označení.

Údaje o osobě podnikající na základě živnostenského oprávnění se zapisují do živnostenského rejstříku a za určitých podmínek i povinně do rejstříku obchodního (dosáhla

nebo přesáhla-li výše příjmů či výnosů za dvě po sobě bezprostředně následující účetní období v průměru částku 120 mil. Kč). K zápisu do obchodního rejstříku se ovšem podnikající fyzická osoba může rozhodnout i dobrovolně. Název, pod kterým je podnikatel zapsán do obchodního rejstříku, je obchodní firmou.

Osoby podnikající na základě živnostenského oprávnění, které jsou ať již dobrovolně či povinně zapsány v obchodním rejstříku, se stávají **účetními jednotkami** a mají povinnost vést účetnictví – tedy účtovat o stavu a pohybu majetku a jiných aktiv, závazků a jiných pasiv, o nákladech, výnosech a výsledku hospodaření. Účetní jednotkou se fyzická osoba stává rovněž v případě, kdy ji to stanoví zvláštní předpis nebo v případě, že její obrat za bezprostředně předcházející kalendářní rok přesáhl částku 25 000 000 Kč. K vedení účetnictví se dále fyzická osoba může rozhodnout i dobrovolně.

Fyzické osoby, které vedou účetnictví, jsou povinny mít účetní závěrku ověřenou **auditorem**, pokud ke konci období, za něž se účetní závěrka ověřuje, a období bezprostředně předcházejícího naplnily alespoň dvě z těchto kritérií (podrobněji viz zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví):

1. aktiva celkem více než 40 mil. Kč;
2. roční úhrn čistého obratu více než 80 mil. Kč;
3. průměrný přepočtený stav zaměstnanců v průběhu účetního období více než 50.

Příjmy z podnikání ovlivňují základ **daně z příjmů** fyzické osoby. Tyto příjmy je přitom možné snížit o výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení, jejichž výši fyzická osoba uplatní:

- buď na základě účetnictví;
- nebo na základě daňové evidence, která obsahuje údaje o příjmech a výdajích, v členění potřebném pro zjištění základu daně a dále o majetku a závazcích;
- nebo procentem z příjmů stanoveným zákonem o daních z příjmů (například pro řemeslné živnosti je „výdajový paušál“ stanoven na úrovni 60 % příjmů).

Daň z příjmů fyzických osob může být dále stanovena paušální částkou, pro jejíž určení se po dohodě se správcem daně vychází z předpokládaných příjmů a předpokládaných výdajů. Z hlediska daně z příjmů je rovněž nutno zmínit, že fyzická osoba podnikající na základě živnostenského oprávnění může provozovat činnost za **spolupráce** druhého z manželů či ostatních osob, žijících s ní v domácnosti. Pro účely zdanění pak na tyto osoby může způsobem stanoveným zákonem rozdělovat příjmy a výdaje na dosažení, zajištění a udržení příjmů. Z hlediska pojistného na zdravotní pojištění a pojistného na sociální zabezpečení (viz níže) se z těchto spolupracujících osob stávají osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ), a tedy plátcí pojistného.

Je třeba si uvědomit, že pokud fyzická osoba podnikající na základě živnostenského oprávnění vede účetnictví, jsou za **příjmy** z podnikání považovány **výnosy** – tedy peněžní částky, které podnik získal z veškerých svých činností za zdaňovací období bez ohledu na to, zda v tomto období došlo k jejich úhradě a že výdaji na jejich dosažení, zajištění a udržení jsou tedy de facto **náklady**. To může být oproti situaci, kdy fyzická osoba vede daňovou evidenci, výhodou i nevýhodou. V každém případě však zákon o daních z příjmů obsahuje celou řadu různorodých ustanovení směřujících k vyčíslení základu daně z podnikání, takže i fyzické osoby, které vedou účetnictví, v některých případech zahrnují do základu daně pouze skutečně vyinkasované částky (např. smluvní pokuty), či naopak fyzické osoby vedoucí daňovou evidenci snižují základ daně z podnikání o některé náklady, které nejsou v daném zdaňovacím období **výdaji** (např. daňové odpisy či finanční leasing) atp.

Příjmy z podnikání jsou po odpočtu výdajů na dosažení, zajištění a udržení příjmů dílčím základem daně z příjmů fyzických osob. Společně s dalšími příjmy (např. příjmy ze závislé činnosti či z pronájmu) vstupují způsobem stanoveným zákonem do celkového základu daně. Základ daně se snižuje o nezdanitelné části a odčitatelné položky a následně je vypočtena daň. V roce 2009 činila sazba daně z příjmů fyzických osob 15 %. Vypočtená daň se poté ještě snižuje o různé slevy (v každém případě o slevu na poplatníka, která v roce 2009 činila 24 840 Kč). Proto nelze jednoduše zobecnit vztah mezi výsledky podnikání (rozdíl mezi příjmy a výdaji či výsledek hospodaření), sazbou daně z příjmů fyzických osob stanovenou zákonem č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, a výslednou daňovou povinností. Nelze také říci, že ve všech případech je tato právní forma podnikání daňově výhodná či nevýhodná – vždy záleží na celkových příjmech a celkové situaci daného poplatníka. Výsledná daňová povinnost je určující pro stanovení záloh na daň z příjmů, které bude podnikatel odvádět v průběhu následujícího období.

Fyzická osoba podnikající na základě živnostenského oprávnění je dále plátcem pojistného na **zdravotní pojištění** a pojistného na **sociální zabezpečení**, které zahrnuje pojistné na důchodové pojištění, nemocenské pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Uhrazené pojistné podnikatele není od roku 2008 považováno za výdaj na dosažení, zajištění a udržení příjmů.

Pojistné fyzických osob podnikajících na základě živnostenského oprávnění (OSVČ, osoby samostatně výdělečně činné) na zdravotní pojištění činí 13,5 % z vyměřovacího základu, za který se považuje 50 % příjmů z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení. Vyměřovací základ však musí činit minimálně dvanásásobek 50 % průměrné mzdy (pro rok 2009 je průměrná mzda 23 555 Kč), maximálním vyměřovacím základem je částka ve výši čtyřicetiosmínásobku průměrné mzdy. Pojistné na důchodové pojištění činí 28 % z vyměřovacího základu, pojistné na státní politiku zaměstnanosti pak 1,2 % (celkem 29,2 %). Vyměřovacím základem je v tomto případě částka, kterou si OSVČ určí, avšak

ne méně než 50 % daňového základu a ne méně než minimální vyměřovací základ stanovený zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. OSVČ se rovněž může rozhodnout, že se účastní nemocenského pojištění, a v tom případě činí pojistné 1,4 % z vyměřovacího základu.

Z hlediska **daně z přidané hodnoty** (DPH) jsou fyzické osoby podnikající na základě živnostenského oprávnění osobami povinnými k dani. Pokud jejich obrat za 12 bezprostředně předcházejících po sobě jdoucích kalendářních měsíců přesáhne částku 1 000 000 Kč, stávají se od okamžiku stanoveného zákonem č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, **plátcí DPH**. I při nižším obratu se však tyto podnikatelé mohou stát plátcí DPH dobrovolně. Zdaňovacím obdobím je kalendářní měsíc či čtvrtletí (dle výše obratu v předcházejícím kalendářním roce). Při výpočtu daně se uplatňuje buď základní sazba ve výši 19 % nebo sazba snižovaná ve výši 9 % (případně koeficient 1/19 nebo 1/9 zaokrouhlený na čtyři desetinná místa). Daňovou povinností je v případě DPH:

- buď vlastní daňová povinnost (pokud daň na výstupu převyšuje odpočet daně za zdaňovací období);
- nebo nadměrný odpočet (když odpočet daně převyšuje daň na výstupu za zdaňovací období).

Zjednodušeně řečeno, plátce DPH porovnává daň na výstupu, kterou je povinen přiznat ze základu daně s daní na vstupu, která je obsažena v částce za přijaté plnění (pro úplnější informaci viz zákon o dani z přidané hodnoty). Toto tvrzení lépe objasní následující příklad.

■ Příklad

Pan Novák (30 let, svobodný) na základě živnostenského oprávnění nakupuje a prodává LCD televizory. Je plátcem DPH. V lednu 2009 nakoupil a uhradil 30 LCD televizorů (10 000 Kč za kus, DPH 1 900 Kč) a obratem je ještě v lednu prodal (12 000 Kč za kus). Vypočtěte daňovou povinnost (DPH) pana Nováka, za předpokladu, že v lednu nenastaly žádné jiné hospodářské operace.

■ Řešení

Prodejní cena televizoru musí být vzhledem ke skutečnosti, že je pan Novák plátcem DPH navýšena o 19 % a činí tedy $12\,000 + 2\,280 = 14\,280$ Kč. Přitom platí, že:

- tržby z prodeje televizorů bez DPH ($30 \times 12\,000 = 360\,000$ Kč) jsou základem daně bez ohledu na to, zda byly vyinkasovány;
- DPH ($30 \times 2\,280 = 68\,400$ Kč) je daní na výstupu, kterou je pan Novák povinen přiznat.

Nákup LCD televizorů je přijatým plněním ($30 \times 11\,900 = 357\,000$ Kč) a DPH, kterou pan Novák uhradil v částce za toto plnění ($30 \times 1\,190 = 35\,700$ Kč) je proto daní na vstupu. Daňovou povinností je tedy **vlastní daňová povinnost** ve výši 32 700 Kč (daň na výstupu 68 400 Kč – daň na vstupu 35 700 Kč).

Problematika DPH je v podnikatelské praxi s ohledem na různorodost hospodářských operací mnohem komplikovanější a její kvalifikovaný výklad přesahuje cíle a možnosti této publikace. Přesto si dovolíme ještě několik poznámek. Pokud se totiž podnikatel na základě živnostenského oprávnění nestává plátcem DPH z důvodu dosažení stanovené výše obrátu, měl by se zabývat otázkou výhod či nevýhod dobrovolné registrace. Je zřejmé, že z administrativního hlediska má plátc DPH poněkud náročnější pozici, na druhou stranu však neplátc DPH může být pro své zákazníky nevýhodným obchodním partnerem, neboť tito při přijetí plnění od neplátce DPH nemají nárok na odpočet daně na vstupu. Na druhou stranu však neplátc DPH nemá povinnost přiznávat (a tedy i fakturovat) daň na výstupu, což ho v případě některých činností naopak staví do výhodnější pozice (záleží na druhu zboží či služeb a na typu dodavatelů a odběratelů). Plátc DPH může být dále ve výhodné pozici v případě, že jeho přijatá plnění jsou spojena převážně se základní sazbou DPH (daň na vstupu) a uskutečněná plnění naopak se sazbou sníženou (daň na výstupu).

Podnikání fyzických osob se samozřejmě dotýká i **další daňové povinnosti**, které jsou upraveny příslušnými zákony. Například používání silničních motorových vozidel k podnikání je předmětem daně silniční, nebytové prostory sloužící k podnikání jsou předmětem daně z nemovitostí atp. Finanční řízení živností je rovněž do značné míry ovlivněno, pokud se fyzická osoba stane zaměstnavatelem; své důsledky mají i vztahy s ministerstvy a státními institucemi či například nutnost dodržovat předpisy v oblasti ochrany životního prostředí atp.

2.1.2 Sdružení bez právní subjektivity dle občanského zákoníku

Dle § 829 a následujících zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, se několik osob (nejen fyzických, ale i právnických) může **sdužit**, aby se společně přičinily o dosažení sjednaného účelu. Takto vzniklé sdružení přitom nemá právní subjektivitu (tedy ani způsobilost k právům a povinnostem), nemůže nic vlastnit, prodávat ani darovat. Jeho účastníci poskytují společnému účelu pracovní činnost, peníze nebo jiné věci. Majetek získaný při výkonu společné činnosti se pak stává spoluvlastnictvím účastníků a vůči třetím osobám jsou účastníci zavázáni společně a nerozdílně. Do právních vztahů však